

De Eerste Wereldoorlog



Ds. H.H. Schoemaker, 1916-1925.

Een zware slag trof de kerk in 1913. Ds. te Velde kreeg plotseling te Kampen, waar hij die dag nog tweemaal gepreikt had, een beroerte. Hij herstelde wel weer enigszins, mocht naar Zwartsluis worden vervoerd, waar hij een ziekteverlof van 3 maanden kreeg. Helaas zette het herstel niet door en op 22 november overleed hij, na een ziekbed van 5 maanden. Hij werd alhier begraven.

Men krijgt de indruk dat om financiële redenen er geen haast werd gemaakt met het zoeken van een opvolger.

Ds. Brouwer kwam dan ook bijna 3 jaar voor een schier onmogelijke taak te staan. Weliswaar ontving hij een toelage voor meerdere arbeid maar z'n vaste traktement was volgens de classis in 1916 te laag "om daarvan met God en met eere te leven". De kerkeraad, zoals zo vaak in geldelijke kwesties – weduwepensioen! – liet de classis praten.

In de catechese kreeg hij hulp, maar we moeten niet vergeten dat de gemeente bijna 2000 zielen telde en de vele ruzies en tuchtgevallen veel van zijn tijd en energie vergden.

In 1916 werd Ds. Schoemaker van Wezep beroepen, die hieraan gevolg gaf. Hij deed intrede op 4 juni 1916. Wie hem bevestigd heeft wordt niet vermeld, alleen dat de zusterkerken van Hasselt, Genemuiden en Vollenhove en de burgemeester waren uitgenodigd.

Langzamerhand trad er een mentaliteitsverandering in: men ging in bepaalde kwesties voorzichtiger te werk. Dit komt tot uiting in de notulen waar telkens gesproken wordt van "een afwachtende houding aannemen, voorshands niets doen". Het standpunt t.a.v. de zondagsarbeid bleek niet te handhaven. Men bracht de gevallen van sluiswachters en tramlijn-employés maar niet meer op de classis, daar de ervaring had geleerd dat men er ongelijk kreeg.

Het oude kerkje in de Nieuwe Sluis, nu reeds meer dan een halve eeuw oud, werd in 1913 verkocht aan Jacob Zeilmaker voor f 1200,-. Er werden stringente bepalingen gemaakt ten aanzien van het gebruik. Er mochten geen godsdienstoefeningen worden gehouden, het mocht niet ingericht worden tot fabriek, tenzij het een zeilmakerij of taanderij was. Zou dit desondanks gebeuren dan behield de verkoper zich het recht voor de toegang af te sluiten. Bovendien stond er een boete op van f 1000,-. Het werd door Zeilmaker gebruikt als hooischaar. Bij de sanering van de Nieuwe Sluis in de jaren zestig, werd het afgebroken.

De Cingelse kerk, staande op de rand van de moerassige landen achter het Cingel was vooral 's winters moeilijk toegankelijk. Het kerkpad was zeer slecht. De notulen vermelden: "De tegenwoordige toestand is vooral 's Zondags zeer onaangenaam en hinderlijk en oorzaak van allerlei uitingen van ontevredenheid. Die verstoort en bederft dan de stemming des harten en is alzo onmiddellijk na den Dienst zeer geschikt om den zegen des Evangelies te rooven".

Een verzoek gericht aan het Gemeentebestuur tot verbetering van de situatie had succes: in 1910 werd het Cingel bestraat. Er werd aan de Oostzijde ook een ijzeren hek geplaatst en in 1914 werd de voorgevel van de kerk gerestaureerd.

Toen de gemeente op het Cingel arbeiderswoningen wilde bouwen protesteerde de kerk hevig met de volgende argumenten: de waarde van 't kerkgebouw ging erdoor achteruit, het werd erdoor "ontsierd", er zouden nog meer riolen op de Cingelgracht uitmonden terwijl reeds de gehele riolering van de Schans erin loosde. Alle drukte bleek voor niets: de gemeente achtte het terrein ongeschikt voor bebouwing [1914]. In 1916 werd er, na veel wikken en wegen een centrale verwarming in de kerk geïnstalleerd door de firma Huisman uit Meppel. Kosten circa f 5000,-. Kachels en stoven konden verdwijnen. Schroeiplekken op de vloerdelen herinneren na 80 jaar nog aan deze vorm van verwarming.

Reeds in 1912 kwam er doventelefoon. Naast de pastorie in de Kerkstraat liet de diaconie in 1911 twee woningen bouwen.

Hoe kwam men aan dat geld? Wel, in 1907 was Hendrikus Bos overleden, als laatste telg uit een geslacht dat reeds in 1764 begonnen was met grondaankoop en dat blijkens de vele akten in het archief dit bezit steeds vermeerderde. Daar hij geen erfgenamen had vermaakte hij aan de kerk *f* 5000,- aan de school *f* 500,- en aan de diaconie *f* 20.000,- alles vrij van successierechten. Voorwaarde was dat de kerk zijn graf zou onderhouden. Bij een onderzoek in 1986 naar het nakomen van deze verplichting bleek er niets te verzorgen. Hoewel zijn graf onder ons moet zijn tot op deze dag, is de plaats onbekend en een grafsteen ontbreekt.



Ds. A. Brouwer, 1910-1936.

1914-1918

De wereldoorlog bracht nieuwe zorgen. Er werden verscheidene bidstonden gehouden, waarbij gecollecteerd werd ten behoeve van de verzorging der opgeroepen miliciens. Merkwaardigerwijze – gemeenschappelijk gevaar brengt de mensen tot elkaar – werd de eerste bidstond gehouden op vrijdag 7 augustus 1914 in samenwerking met de Hervormden! Bij dit incidentele geval bleef het echter. Het zou vier jaar duren voor er weer een gemeenschappelijke dienst was nl. op 28 november 1918 toen de Eerste Wereldoorlog ten einde was. In de kerkeraadsvergadering van 13 augustus drong men weer op een bidstond aan, maar Ds. Brouwer achtte dit niet gewenst: de toestand was niet kritieker geworden en het zou maar paniek zaaien onder de mensen. De kerk was op 7 augustus te klein gebleken en daarom zou men nog wel eens een afzonderlijke bidstond houden. Van de gehouden collecte werd een restant ad. *f* 11,25 geschonken aan “het comité dat zich onledig hield door de voorziening van sokken voor onze landweermannen en militairen”. Er is gedurende de gehele oorlogstijd vele malen gecollecteerd voor de militairen. Men richtte zich ook tot de overheid met het verzoek te bewerkstelligen dat verlofgangers niet op zondag behoefden te reizen. De schaarste gedurende de oorlog deed de prijzen stijgen. De predikanten kregen duurte-toeslagen, evenals de weduwe van Ds. te Velde. De Generale Synode had dan ook aangedrongen op toeslagen van 12%. De traktementen werden snel aangepast. Bedroegen ze in 1917 nog *f* 1800,-, in 1919 werden ze opgetrokken tot *f* 2500,-, in 1920 tot *f* 3000,-. De plaatsverhuur bleef als noodzakelijke bron van inkomsten gehandhaafd ondanks protesten. Toen meester Hoekstra, hoofd van de in 1921 gestichte ULO-school, voorstelde dat ouders de kinderen bij zich zouden nemen in de banken beneden werd dit afgewezen met de argumentatie dat dan vele ouderen naar boven zouden moeten. Toch zou dit de oplossing zijn geweest van de voortdurende wanorde op de gaanderij. Tradities werden in Zwartsluis niet licht doorbroken. In 1923 kwam er een voorstel de banken op de gaanderij te verbeteren. Afgewezen; liever 4 oppassers inplaats van twee. Het aanstellen van een jeugdouderling kon de goedkeuring van de kerkeraad niet verkrijgen. Men vond dat de mentaliteit van de jeugd niet deugde. Gezinsbanken? Afgewezen. Het zou 12 à 15.000,- kosten en de schuld van de kerk bedroeg al *f* 37.000,-. Begon er een zwakke vrouwenemancipatie? Daar moest een stokje voor worden gestoken. Zo werd bepaald dat mannezitplaatsen niet door vrouwen mochten worden “bezeten”. ’t Was weliswaar geen “dwang” maar een “beleefd verzoek”. Zo bleef het sukkelen.

Toch kwamen er verbeteringen; er werd elektrische verlichting aangebracht in 1920, de verwarming werd verbeterd, het orgel gerestaureerd door de firma Dekker te Goes voor *f* 3565,-.

Het aantal kerkleden groeide. In 1923 bedroeg het aantal belijdende leden 806 en doopleden 1174, tezamen 1980.

De tijd dat de predikanten Brouwer en Schoemaker hier stonden [1916-1925] verliep overigens vrij rustig. Schoemaker werd gedurende zijn ambtsperiode in Zwartsluis vier keer elders beroepen. In 1925 vertrok hij naar Enumatil.

Hij nam afscheid op 3 mei, dezelfde dag waarop het nieuwe verenigingslokaal van de Hervormde Kerk in gebruik werd genomen. De kerkeraad, die een uitnodiging had ontvangen deze feestelijke gebeurtenis bij te wonen kon hieraan derhalve geen gevolg geven.